

SUDAN GEÇİŞ YÖNETİMİNDE KADINLARIN ROLÜ

KAAN DEVECİOĞLU

Uzman ORSAM

“

Sudan'ın 1956 yılında bağımsızlığından yaklaşık 10 yıl sonra kadınlara seçme hakkı verilmesini takip eden süreçte kadınların özel alanın yanı sıra kamusal alanda da varlık gösterdikleri bilinmektedir.

”

Gerek Sudan'da gerekse dünyada kadınların kamusal alanda varlık göstermeleri noktasında bir eşitsizlik olduğu bilinmektedir. Son yıllarda kadınların toplumsal hayatta ve çalışma hayatında etkinlik düzeylerinin arttığı rapor edilmekte ve bu eğilimin siyasi katılımı da paralel bir seyir izlediği görülmektedir. Bu minvalde dünyada kadınlar; siyasi partilerde, parlamentolarda, yerel yönetimlerde, üst düzey bürokrasi kadrolarında, sivil toplum kuruluşları ve sendikalarda önemli görevler üstlenmektedir. Ancak Sudan'ın 1956 yılında bağımsızlığından yaklaşık 10 yıl sonra kadınlara seçme hakkı verilmesini

takip eden süreçte kadınların özel alanın yanı sıra kamusal alanda da varlık gösterdikleri bilinmektedir. Örneğin Sudan'da kadınlar 1960'lı yıllardan bu yana parlamentoda milletvekili, hükümette bakan ve yargıda hâkim olmuşlar, öyle ki süreç içerisinde kadınlar partiler içerisinde ve orduda erkeklerden daha önemli roller üst-

lenmişler ve toplumsal hayatın birçok bölümüne gönüllü katılım sağlamışlardır. Sudan'da Batı'dan farklı olarak kadın ve erkek arasındaki ayrımı düzenleyen kılık kıyafet konusu Kur'anî hükümlere göre zorunlu tutulmuş ancak bu durum Nisan 2019 darbesinin ardından yeniden düzenlenmiştir. Buradan hareketle çalışmanın te-

mel amacı, Sudan'da Nisan 2019'da Ömer el-Beşir yönetimine karşı gerçekleşen askeri müdahaleyi "gerekli kılan" Aralık 2018'de başlayan protesto hareketlerini ve Ağustos 2019'da sivillerle askerler arasında imzalanan Anayasa Anlaşması'yla kurulan geçiş yönetiminde kadınların rolünü anlamlandırmaktır.

SIYASİ KRİZİN ARKA PLANI VE GELİŞİMİ

Sudan'da siyasi kriz, Ömer el-Beşir'in yaklaşık 30 yıllık baskıcı iktidarının ekonomik sorunlar temelinde Aralık 2018'de yaşanan protesto gösterileriyle ortaya çıkmıştır. Nisan 2019'da el-Beşir yönetimine karşı gerçekleşen darbeye

kadar geçen altı aylık süreçte protestoların organizasyonunu üstlenen Sudan Meslek Odaları Birliği (*Sudanese Professional Associations-SPA*) ve daha sonra tüm sivil oluşumları tek çatı altında toplayan Özgürlük ve Değişim Güçleri Birliği (*Forces of Freedom and Change-FFC*) olmuştur ki bu ittifakın içerisinde kadın örgütlenmeleri de

ön plandadır. Sudan'da askerin yönetime el koymasıyla birlikte Askerî Geçiş Konseyi (*Transitional Military Council-TMC*) kurulmuş ve Ağustos 2019'da imzalanan Anayasa Anlaşması'na kadar geçen yaklaşık dört aylık süreçte TMC ile FFC temsilcileri arasında kurulacak Egemenlik Konseyinin mahiyeti konusunda pazarlıklar yaşanmıştır. Söz konusu pazarlıklar sonucunda kurulan Egemenlik Konseyinin 6 sivil 5 asker üyesi olmuştur. Ancak bugüne kadar geçen süreçte gerek iç siyasi ve ekonomik reformlarda gerekse dış politikada kurulan angajmanlar noktasında yaşanan anlaşmazlıklardan dolayı sivillerle askerler arasında kayda değer anlaşmazlıklar yaşanmıştır.

“

Sudan'da askerin el-Beşir'e yönelik gerçekleştirdiği Nisan 2019 darbesine giden süreçte yaşanan protesto gösterilerinde Sudanlı kadınların önemli bir rolü olmuştur. Bu bağlamda söz konusu süreçteki protestolara katılanların %70'ini kadın ve gençlerin oluşturduğu rapor edilmektedir.

”

Sudan geçiş sürecinde 2019'dan 2022 yılına kadar sivillerle askerler arasında yaşanan anlaşmazlıkların temelinde taraflar arasında “güven” sorununun bulunduğu söylenebilir. Örneğin hem siviller hem de askerler ekonomideki başarısızlıklardan karşı tarafı sorumlu tutmuş ve dış ilişkilerde her iki taraf da birbirini bağımsız hareket etmekle suçlamıştır. Diğer taraftan isyancı silahlı hareketlerle imzalanan ve

onları ulusal orduya entegre etmeyi de amaçlayan Juba Barış Anlaşması kapsamına Hızlı Destek Kuvvetleri'nin (*Rapid Support Force-RSF*) de dâhil edilmesine karşı çıkarken, sivillerin büyük bölümü bu kapsamda RSF'nin de ulusal orduya entegre edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca siviller, Egemenlik Konseyi Başkan Yardımcısı ve RSF Komutanı Muhammed Hamdan Dagalo'yu geçiş yönetimi sürecinde sivillere katliam yapmakla sorumlu olduğu gerekçesiyle yargılanmasını talep ederken, askerler de bu duruma karşı mesafeli yaklaşmaktadır. Ayrıca Sudan siyasetini kırılganlaştıran bir diğer durum da Ağustos 2019'dan bu yana yasama organının ve Anayasa Mahkemesinin kurulamamasıdır. Bu durum ülkedeki siyasi, hukuki ve ekonomik sorunları da derinleştirmektedir. Nitekim tüm bu yaşananlar geçiş yönetiminin askerî kanadı tarafından sivil ortaklara karşı gerçekleştirilen 25 Ekim “askerî müdahalesiyle” sonuçlanmıştır.

PROTESTOLARDAN GEÇİŞ YÖNETİMİNE KADINLARIN ROLÜ: ALAA SALAH FİĞÜRÜ

Sudan'da askerin el-Beşir'e yönelik gerçekleştirdiği Nisan 2019 darbesine giden süreçte yaşanan protesto gösterilerinde Sudanlı kadınların önemli bir rolü olmuştur. Bu bağlamda söz konusu süreçteki protestolara katılanların %70'ini kadın ve gençlerin oluşturduğu rapor edilmektedir. Protestoların koordinasyonunu yürüten FFC ittifakı içerisinde yer alan Sudan Sivil ve Siyasi Kadınlar Grubu (*Women of Sudanese Civic and Political Groups-MANSAM*) da öncü rol oynamıştır. Bu kapsamda MANSAM içinde öne çıkan bir figür olan 22 yaşındaki üniversite öğrencisi Alaa Salah, protestolarda bir arabanın üzerine çıkarak okuduğu şiirle hareketin sembolü olmuştur.

Burada Salah'ın 9 Nisan'da okuduğu şiirinde “mermi değil, halkın sessizliği öldürür” sözü protesto-

culara motivasyon kaynağı olmuş; Cumhurbaşkanlığı Sarayı ve çevresinde süren oturma eylemleri, 11 Nisan 2019 sabahına askerin yönetime el koymasıyla sonuçlanmıştır. Ayrıca Salah'ın "Toub" adı verilen üzerindeki yerel kıyafetin tarihte bugünkü Sudan topraklarında egemenlik kuran Kuş Krallığı dönemindeki Nübye kraliçelerinin (Kandaka) kıyafetini andırması, bu olaya tarihsel bir anlam da kazandırmıştır.

Sudan'da TMC ile FFC temsilcileri arasında Ağustos 2019'da imzalanan Anayasa Anlaşması'yla geçiş yönetimi görevine başlamış fakat MANSAM 11 üyeli Egemenlik Konseyi ve bakanlar kurulundaki kadın temsiliyetinden tatmin olmamıştır.

MANSAM, 11 Nisan'dan 17 Ağustos'ta TMC ile FFC arasında imzalanan Anayasa Anlaşması'yla kurulan geçiş yönetimine kadar geçen süreçteki beklentilerini karşılayamadıklarını iddia etmiştir. MANSAM temsilcileri, FFC'nin önemli bir üyesi ve protestoların lokomotif olmalarına rağmen kadınların müzakerelerin dışında tutulduklarını belirtmişlerdir. Nitekim 29 Ekim 2019 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (BMGK) 8649. toplantısına katılan MANSAM üyelerinin sözcüsü olarak konuşma yapan Alaa Salah, protestolarda kadınların etkin olmasına rağmen TMC ile FFC arasındaki müzakerelere sadece bir kadının katıldığını belirtmiştir.

Ayrıca MANSAM'ın Anayasa Anlaşması'nın imzalandığı süreçte yaptığı açıklamada Egemenlik Konseyi ve geçici bakanlar kurulu için önerdikleri kişilerin ve talep ettikleri temsil oranının altında olduğuna dikkat çekerek kadınların yönetimdeki zayıf temsiline itiraz etmişler ve kadınların en az %50 oranında temsil edilmesi gerektiği çağrısında bulunmuşlardır.

GEÇİŞ YÖNETİMİNDE KADINLARIN ROLÜ

Sudan'da TMC ile FFC temsilcileri arasında Ağustos 2019'da imzalanan Anayasa Anlaşması'yla geçiş yönetimi görevine başlamış fakat MANSAM 11 üyeli Egemenlik Konseyi ve bakanlar kurulundaki kadın temsiliyetinden tatmin olmamıştır. Ağustos 2019'da kurulan Egemenlik Konseyinde Ayşe Musa Said ve Raja Nikola olmak üzere iki kadın üye ve bakanlar kurulunda ise Gençlik ve Spor Bakanı Walaa Issam el-Boushi, Dışişleri Bakanı Esmâ Muhammed Abdullah, Yüksek Öğretim Bakanı İntizar el-Zein Soughayroun ve Çalışma Bakanı Lena el-Şeyh Mahcub olmak üzere dört bakan görev almıştır. Ayrıca Başyargıç olarak atanan Nemat Abdullah Khair de geçiş yönetiminde atanan üst düzey bürokrat olarak belirtilebilir. Dolayısıyla protestolarda öncü rol oynayan kadınlara, on bir kişilik Egemenlik Konseyinde iki, bakanlar kurulunda ise yirmi bakanlıktan sadece dördünde görev verilmiştir. 25 Ekim askerî müdahalesi sonrasında yenilenen Egemenlik Konseyinde ise Raja Nikola görevine devam ederken, Selma Abdülcabar Musa göreve getirilmiştir. Yeni başbakan ve bakanlar kurulu ise

henüz açıklanmamıştır. Geçiş yönetiminde dışişleri bakanı olarak Şubat 2021'den bu yana görev yapan, kadın ve diğer sivil hareketler nezdinde öne çıkan bir figür de Meryem Sadık el-Mehdi'dir. Meryem Mehdi, uluslararası ilişkiler veya herhangi bir formasyonunun olmamasının yanı sıra bu alanda görev de almamıştır. Ürdün ve Liverpool Üniversitelerinde tıp eğitimi alan Meryem Mehdi, Ahfad Kadın Üniversitesinde Kalkınma ve Toplumsal Cinsiyet üzerine yüksek lisans derecesine sahiptir. Dolayısıyla onu bu görev için uygun kılan iki nedenden bahsedilebilir.

Bunlardan birincisi Sudan siyasi tarihinde önemli bir aktör olan Mehdi ailesi ve hareketinin (bugünkü Ümmet Partisi) üyesi olması ve babası Sadık el-Mehdi'nin Kovid-19'dan dolayı tedavi gördüğü BAE'de hayatını kaybetmesidir. İkinci bir neden ise Meryem Mehdi'nin Aralık 2018'de el-Beşir'e karşı yürütülen Hartum ve Omdurman'daki protestolarda öne çıkan bir kadın figür olmasıdır. Böylece dönemin Başbakanı Abdullah Hamduk'un geçiş kabinesinde yer bulmuştur.

Sonuç olarak, Sudan'da kadın hareketleri el-Beşir yönetiminin düşürülmesinde önemli roller üstlendikleri de yönetimde temsiliyet noktasında tatmin edici bir sonuç alamamıştır. Sudanlı kadınlar, 25 Ekim askerî müdahalesiyle "devrimin" kazanımları noktasında da kayda değer anlamda hüsrana uğramış olsalar da orta ve uzun vadede Sudan siyasi hayatının ve kamusal alanın önde gelen figürlerinin kadınlar olacağı öngörülebilir. ■